

ELEKTRİK SEKTÖRÜNDE ÖZELLEŞTİRME VE ÇUKUROVA ELEKTRİK A.Ş."

1- TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME

1984 yılında başlayan özelleştirme programı, izlenmekte olan ekonomik politikaların ana hedefi olan, ekonominin dışa açılması, rekabete dayalı bir piyasa ekonomisinin oluşturulması, Devlet'in ekonomiye müdahalesinin asgariye indirilmesi ve ekonominin genel olarak rasyonelleştirilmesi kapsamında ele alınmaktadır.

Uygulamaya konulan özelleştirme programı ile, bir yandan mülkiyetin tabana yayılması, diğer yandan sermaye piyasalarının gelişmesine katkıda bulunulması yoluyla piyasa mekanizmalarının daha etkin bir şekilde işleminin sağlanması, bu suretle kaynak kullanımında etkinliğin artırılması ve Kamu iktisadi Teşebbüslerin bütçe üzerindeki ekonomik yüklerinin azaltılarak Devlet'in asli görevleri arasında yer alan altyapı yatırımlarının daha süratle gerçekleştirilmesinin temini ve tasarrufların teşvik edilmesini amaçlamaktadır.

Beşinci ve Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planlarında yer alan özelleştirme programı, 29 Şubat 1984 Tarih ve 2983 Sayılı Kanun, 28 Mayıs 1986 Tarih ve 3291 Sayılı Kanun ile 20 Aralık 1991 Tarih ve 473 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve diğer ilgili mevzuat çerçevesinde yürütülmektedir.

2- ÇUKUROVA ELEKTRİK A.Ş.

Kamu kaynaklarının elektrik sektörü için yetersiz kalması sonucunda özel sektörün, elektrik sektörüne yatırım yapmasına imkan tanıyan, 3096 Sayılı Kanun çerçevesinde kurulmuş olan Şirket'in faaliyet konusu elektrik enerjisi üretimi, iletimi, dağıtımı ve ticaretinden oluşmaktadır. ÇEAŞ kendi üretiminin yanı sıra, Türkiye Elektrik Kurumu'na ait Ulusal Elektrik Sistemi'nen enerji satın almakta ve dağıtımını yapmaktadır.

Şirket 3096 Sayılı Kanun ve Bakanlar Kurulu'nun 26 Eylül 1988 Tarih ve 88/13314 Sayılı kararı gereğince Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile imzalanan 19 Ekim 1988 tarihli Görev Sözleşmesi ile Adana, Hatay, İçel illeri ile Kahramanmaraş ilinde Sır ve Berke proje alanlarından oluşan görev bölgesinde elektrik üretim, iletim, dağıtım ve ticareti hizmetlerini Görevli

Çukurova Elektrik A.Ş. Genel Müdürlüğü

(*) Bu yazı, Çukurova Elektrik A.Ş. yönetimi Rumeli Elektrik A.Ş. 'ye devredilmeden önce kaleme alınmıştır.

*ÇEAŞ'ın iletim hattı
Antakya'dan
Anamur'a kadar
uzanmaktadır. 1992
yılı sonu itibarı ile
Şirketsin enerji nakil
hatlarının uzunluğu
2.881 km, yeraltı
şebekesinin
uzunluğu ise 62,5
km'dir.*

Şirket olarak yürütmek üzere hukuki bir statüye sahiptir.

3096 Sayılı Kanun ve ilgili yönetmelikler ile Görev Sözleşmesi gereği bölgedeki TEK'e ait dağıtım tesislerinin Şirket'e devri konusundaki çalışmalar halen devam etmekte olup devir gerçekleştiğinde görev bölgesindeki tüm dağıtım hizmetleri ve tahsilat Şirket tarafından yürütülecektir.

Şirket'in imtiyaz sözleşmesi çerçevesinde, söz konusu bölgeye yalnızca ÇEAŞ enerji satmaktadır.

Şirket'in önemli özelliklerinden biri hisselerinin geniş bir tabana yayılmış olmasıdır. ÇEAŞ'nin halen 30 binin üzerinde ortağının olduğu tahmin edilmektedir. Ortaklardan TEK'e ait %25,45 oranındaki B ve C Grubu hisseler KOİ'ne devredilmiş ve bunların bir miktarı halka arz edilmiştir. Şu anda KOİ'nin %11,50 oranında hissesi mevcut olup, bunun %11,25'i (B Grubu) satışa sunulmuştur.

ÇEAŞ 24 Aralık 1952'de halkın iştiraki ile kurulmuş olup, 1953 yılında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile yapılan imtiyaz sözleşmesi gereği bölgede elektrik üretim, iletim, dağıtım ve ticareti hizmetlerini 49 yıl süre ile (2002 yılına kadar) sürdürmek üzere görevlendirilmiştir. Ancak, Şirket'in yatırımlarını devam ettirmesini teşvik amacıyla, 19 Ekim 1988'de, 3096 Sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde yapılan yeni bir Görev Sözleşmesi ile imtiyaz süresi 70 yıl olarak (2058 yılına kadar) belirlenmiştir.

Bakanlığın verdiği yatırım izinlerine dayalı olarak Dünya Bankası'ndan dış kredi kullanma imkanı bulunmaktadır. ÇEAŞ'ın kullandığı krediler hazine kefaletine sahiptir.

3- İLETİM-DAĞITIM TESİSLERİ VE KAYIPLAR

Şirket şu anda altı hidroelektrik ve bir termik santralında ürettiği elektrik enerjisini 154 KV'luk iletim hatlarıyla dağıtım noktalarına ulaştırmaktadır. Dağıtım noktalarında 30 KV'a düşürülen elektrik enerjisi, TEK'e ait elektrik dağıtım müesseselerine ve doğrudan ÇEAŞ'den enerji alan müşterilere 30 KV'luk hatlarla iletilmektedir. Bu hatların tamamı Şirket'in kendi malıdır. Şirket'e ait iletim hatları modern hatlar olup, dağıtım ve iletim hatlarındaki kayıp %5-6 dolayındadır.

ÇEAŞ'ın iletim hattı Antakya'dan Anamur'a kadar uzanmaktadır. 1992 yılı sonu itibarı ile Şirket'in enerji nakil hatlarının uzunluğu 2.881 km, yeraltı şebekesinin uzunluğu ise 62,5 km'dir. Şirket'in trafolarının toplam kurulu gücü 2.092.250 kVA'dır.

Bölgenin artan enerjinin ihtiyacının tüketim merkezlerine daha emin bir şekilde taşınması ve dağıtım amacıyla, yeniden yapılması veya tevsi edilmesi planlanan trafo ve dağıtım merkezleri ile enerji iletim ve dağıtım hatlarının yapılmasına 1992 yılında da devam edilmiştir.

4- BARAJ VE SANTRALLAR

ÇEAŞ'nin üretim tesisleri Seyhan Barajı ve Hidroelektrik Santrali ile başlamış ve Mersin Termik Santrali, Kadıncık I, Kadıncık II, Yüreğir, Seyhan II Santrali ve Sır Hidroelektrik Santralının devreye alınması ile Hatay, Adana ve içel bölgelerini besleyen bir şebekeye dönüşmüştür.

ÇEAŞ'nin işletmede bulunan santrallerinin toplam kurulu gücü 589.072 kW'dır. Bunun 106.000 kW'lık kısmı Mersin Termik Santralının, 483.072 kW'lık kısmı ise hidroelektrik santrallerinin kurulu gücüdür. Bu tesislerin toplam ortalama yıllık üretim kapasitesi 2.300 milyon kWh'dir.

106.000 kW toplam kurulu güce sahip dört üniteden oluşan Mersin Termik Santrali fuel oil yakıtlı olup; ilk iki ünitesi 1966'da, diğer iki ünitesi ise 1969 yılında devreye girmiştir. Ancak fuel-oil yakıt maliyetinin çok pahalı olması nedeni ile bu santral halen çok düşük bir kapasite ile çalıştırılmaktadır. Çukurova bölgesine doğal gaz boru şebekesinin ulaştırılması durumunda bu termik santralin doğal gazla

çevrilmesi planlanmaktadır.

Seyhan Nehri üzerinde DSİ tarafından inşa edilmiş bulunan Seyhan Barajı'nın enerji üretim tesisleri ÇEAŞ tarafından kurulmuş olup, herbiri 20.000 kW kurulu güce sahip olan ilk iki ünitesi 1956, üçüncü ünitesi ise 1964 yılında işletmeye alınmıştır. Ortalama yıllık üretimi 350 milyon kWh'dir.

Toplam 70.000 kW kurulu güce sahip iki üniteden oluşan Kadıncık I Hidroelektrik Santrali 1970'de inşa edilmiştir. Ortalama yıllık üretimi 315 milyon kWh'dir.

Seyhan Nehri sol sahil sulama kanalı üzerinde inşa edilmiş olan Yüreğir Hidroelektrik Santrali'nin kurulu gücü 6.000 kW olup, ortalama yıllık üretimi 20 milyon kWh'dir.

Kadıncık II Hidroelektrik Santrali 56.000 kW kurulu güce sahip tek üniteden oluşmuştur. 1974 yılında işletmeye açılan Santral, Kadıncık I Santrali'nin mansabında inşa edilmiş beton barajdan 6.100 m uzunlukta bir tünelle su almaktadır. Ortalama yıllık üretimi 307 milyon kWh'dir.

Ceyhan Nehri üzerinde, toplam 283.500 kW kurulu güce sahip Sır Hidroelektrik Santrali'nin yatırım maliyeti 1991 yılı fiyatları ile 258 milyon ABD doları tutarında olmuştur. Bu harcamanın 96,6 milyon ABD dolarlık kısmı Dünya Bankası Kredisi, geri kalanı ise iç finansman tarafından karşılanmıştır.

Adana Büyük Şehir Belediyesi tarafından, şehiriçi düzenleme ve rekreasyon projesi olarak ele alınan, Seyhan Kabartma Tesisi'nin inşaatına 1987 yılında başlanmış olup, 1991'in başında tamamlanmıştır. Bu tesisin devamı niteliğinde olan Seyhan II Hidroelektrik Santrali'nde kapakların kapatılması ile 500.000 M2'lik baraj gölü oluşmaktadır. Üç üniteden oluşan, toplam 7.572 kW kurulu gücü ile bu Santral, yılda toplam 33 milyon kWh enerji üretebilecektir. Seyhan II Hidroelektrik Santrali Şubat 1992'de işletmeye alınmıştır.

5. YATIRIMLAR

ÇEAŞ'ın yıllar itibarı ile yapmış olduğu yatırımlar aşağıda sunulmuştur.

Berke Barajı ve

Yıllar	Toplam Yatırım (Milyar TL)
1988	78.5
1989	243.4
1990	305.7
1991	499.9

Tablo 1: ÇEAŞ'ın Yatırımları

Hidroelektrik Santrali

Berke Barajı ve Hidroelektrik Santrali, 201 metre yüksekliğinde, çift eğrilikli, ince beton kemer tipinde bir baraj ile bunun yaklaşık 2 km mansabında bir yeraltı santralinden oluşmaktadır.

7,500.000 m2 baraj gölü sahasına sahip olacak Berke Barajı Türkiye'nin en yüksek ince beton kemer barajı, santral ise Çukurova bölgesinin en büyük hidroelektrik santralidir. Santralda yıllık yaklaşık toplam 1.500 milyon kWh enerji üretilebilecektir.

Ceyhan Nehri üzerinde yapımına başlanan toplam 510.000 kW gücündeki Berke Hidroelektrik Santrali'nin inşaat işleri ihalesi yapılmış, santral teçhizatlarının ihale çalışmaları halen devam etmektedir. Santralin 1996 yılı sonlarında işletmeye geçmesi planlanmaktadır.

Berke Barajı'nın sadece inşaat maliyetinin 335 milyon ABD doları civarında olacağı, santral tamamlandığında ise toplam yatırımın iletim ve dağıtım hatları ile birlikte 650 milyon ABD dolarını bulacağı tahmin edilmektedir. Bunun 370 milyon ABD Doları dış kaynaklardan, 280 milyon ABD Dolarının ise Şirketin öz kaynaklarından karşılanması planlanmaktadır. Günümüze kadar sadece ulaşım yolu, derivasyon tüneli, müşavirlik hizmetleri, sondaj, site inşaatı ve köprüler için 30 Eylül 1992 tarihi itibarı ile yaklaşık 250 milyar TL harcanmıştır.

Projenin dış finansman ihtiyacının bir kısmını karşılamak üzere Dünya Bankası ile yapılan görüşmeler olumlu sonuçlanmış ve 270 milyon ABD Doları kredi temin edilmiştir. Kalan 100 milyon ABD Doları için ise alter-

natif kredi araştırmaları sürmektedir.

Berke Barajının 1996'da bitmesi ile birlikte Şirket'in kendi ürettiği ve TEK'den aldığı elektrik oranının %50-%50 olması planlanmaktadır.

Yedigöze Barajı ve Hidroelektrik Santrali

300.000 kW kurulu gücündeki Yedigöze Barajı ve Hidroelektrik Santrali Projesinin inşaatı için ÇEAŞ, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na başvurmuş olup, Bakanlık'tan gerekli izin verilmesini beklemektedir.

6- PERSONEL

Şirket'in 1.465 personelinin 373'ü üretimde, 297'si iletim ve dağıtımda, 320'si tesis yatırımda ve 475'i diğer yardımcı (yönetici, uzman, mühendis, vs.) konularda istihdam edilmektedirler. Yapılacak yeni yatırımlar çerçevesinde bölümler arasında kaydırma veya yeni personel alımı yoluna gidilecektir. Son üç yıla göre toplam personel sayısı, personelin kuruluş içindeki ve fonksiyonlara göre dağılımı Tablo 2'de sunulmuştur.

7- MÜŞTERİLER

Şirket halen bölgedeki, belediye sınırları içindeki kurulu gücü 500 kW'dan yukarı olan büyük tüketiciler ile belediye hudutları dışındaki tüm

	1990	1991	1992
Yönetici	30	30	30
Mühendis-Şef-Uzman	144	153	184
İşçi	1.156	1.162	1.106
Koruma Memuru	145	145	145
TOPLAM	1.147	1.490	1.465

Tablo 2: ÇEAŞ Personeli

tüketicilere enerji satmaktadır. Kuruluşun en büyük müşterileri, isdemir, Sasa, Güney Sanayi, Gübre Sanayi, Petrol Rafinerisi ve Belediyeler tarafından kullanılan içme suyu pompalarıdır. Bunun dışındaki tüketiciler ile meskenlere yapılan satışlar TEK'e bağlı Dağıtım Müesseseleri tarafından yürütülmektedir. 500 kW'dan yukarı alım yapan büyük tüketiciler ile belediye sınırları dışındaki tüketicilere yapılan satış anlaşmaları, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının onayına bağlıdır.

1992 yılında Şirket müşterilerinin sektörlere dağılımı ve satışların müşteriler arasında dağılımı Tablo 3'te verilmiştir.

Sektör	Müşteri Sayısı		Satılan Enerji	
	Adet	(%)	kWh	(%)
1. Elektrik İşletmeleri		100	13355.167.439	
2. Sanayi	398	13,8	2.209.394.061	49,6
3. Köyler	1.194	41,5	111.613.627	2,5
4. Tarım-Sulama	270	9,4	43.524.802	1,0
5. Resmi Daireler	149	5,2	124.305.137	2,8
6. Müteferrik	766	26,6	44.950.428	1,0
7. Hatay-Defne	1	-	262.877.040	5,9
TOPLAM	2.878	100,0	4.451.832.534	100,0
8. Ulusal Sistem	1	--	54.603.914	1,2
TOPLAM	2.879	100,0	4.506.436.448	100,0

Tablo 3: 1992 Yılında Müşterilerin Sektörlere Göre Dağılımı